

Ki írta A Hét Ady-ellenes glosszáját? *A Hét* 1909. március 7-i számának „Innen-onnan” rovatában, „A Nagy Czethalhoz” címmel megjelent egy glossza, amely Ady Endrét támadta. A szöveget¹, amelyet csak emlegetni szokás, idézni nem, érdemes itt újra közölni:

„Ha makámát tudnék írni, mint Mohammed ben Diósadi, most kurtára szabnám a sorokat és gondolatvonalakat helyeznék el köztük, hiszen Arany óta ez a makáma-trükk. De Arany még makámának nevezte, ma már vers libre a neve. Egye meg a fene. És Arany csak a poloskáig, a világtól utáltig jutott el, de legyetek Nyugotan, a nagyobb állat is már itt van és meg van énekelve, cseppentett halzsírrá felértékelve. Kérdezed olvasó, hogy makámában hatlábu helyett az emlős mire jó? Erre nem felelek, mert vagyok olyan öreg gyerek, hogy kitérjek inkább elvből a dolog érdeméből s elmondom, hogyan fogják a czethalat. Fluctuat, nec mergitur, ez Párizstul a czimerjelszó és ez egészen jó, mert aki itthon mindent elvből keveselt, sőt eveselt, elmegy hullámszani Páris tengerére, mert ő bódultan érzéki észlény, mint Bódlér és Vérlény. És hogyha már a grande vie életén uszik, csak elvárható, hogy a messzelátó a nagyító végével forduljon feléje, mert nemcsak a somogyi kanász botjának, hanem a Görz-Anschütz masinának is két vége van: egy boldogabb és egy boldogtalan. Tehát belenéz a triéderbe, amely szabadjegyes Párist ér be, amelyből látszik, hogy az a francia föld mindig megremegett, amikor megérzett engünket. Tudniillik a magyar írókat, az evangélium szerint valókat, tehát a jókat, csak úgy, mint a zsidókat, mióta ama nem kicsiny lépés mula, amelyet Pekár Gyula tett rá, hogy a quayn körültekintsen s antikvar ne mondja neki, hogy: »nincsen«. Ámde mondtam már, a sugártörés, mely megfejtésre vár, oly titkos tünemény, ha a kezén az ember a Görtzöt megfordítja, – vigyázatok, most jön a csoda – a legjobb czethalat csakugy láttatja, mint egy falat halat. Nem is halat, csak uborkát, részben azért, amiért ez a Pjeskov felvette a savanyu Gorkij nevet, részben pedig azért, mert nevet, a ki prófétát lát, amint nem a bulvárt, hanem a Dob-utcát szeli át. És mikor a szemfegyver csattanik egygyel, mit tesz az ember? Fogja a czethalat, amely már csak uborkát mutat és összes rücskeivel a holnapra tekint, várva tőlük az újabb műkint. De a kéz könyörtelen, az eczet savanyu és boru, hogy aki itt él, az itt meg is hal, mert nézzétek csak, már ott uszik a czethal, jön haza, a magyar ugarra. És amikor itthon, hogy savanyujával ne háborítson, fogja az ember a czethalat és pillanat alatt elklasszifikálja az uborkás üvegbe. Miattam akár kitömve. És ó, somogyi fütykös, czifra szür, a Sokat Gyür itt van bent az üvegben és ó kunpöködés és turi süveg: ez az ország az uborkásüveg, amelyben a czethal is kicsinynek látszik, uborkává mállik.”

Ez a glossza nem a legdurvább, amit Ady ellen írtak, s nem is annyira Ady személyét, mint inkább költészetét igyekszik diszkreditálni. Fegyvere a gúny, és a sok allúzió, amely átszövi ezt a rövid írást, mind azt a célt szolgálja, hogy szétbontsa, visszájára fordítsa, sőt eljelentéktelenítse „A nagy Cethalhoz” című Ady-verset, közvetve pedig Ady egész költészetét. Hogy hogyan, milyen műveltséganyagot megmozgatva és milyen nézőpontból teszi ezt, külön elemzést érne – itt s most ez nem feladatunk. Itt csak egy dolgot érdemes leszögezni, a glossza beleillik *A Hét Nyugat-* és Ady-ellenes gyakorlatába.

Maga a glossza, a rovat gyakorlata szerint, nincs aláírva, a cím előtt azonban (ugyancsak a lap gyakorlata szerint) ott van a szerzőazonosító jel: >. Nem „névtelen” írás ez tehát a szó szoros értelmében, de a szerző azonosítása mégis kérdéses: az azonosításhoz meg kell fejteni a jelet, tudni kell, hogy ki használta azt. *S A Hét* „Innen-onnan” rovatában használt jelek teljes körű azonosítása egyelőre még nem történt meg, ma még a legtöbb jel azonosítatlan.

Veres András új, Kosztolányi „Ady-komplexumát” tárgyaló könyvében² ezt a glosszát, föltételesen, Kosztolányival hozza összefüggésbe: „*A nagy Cethalhoz* a *Nyugat* 1908. október 1-jei számában jelent

¹ *A Hét* szövegeit az úgynevezett rövid ortográfia jellemzi, s a cz betűkapcsolat használatához is ragaszkodtak. Ez ugyan ma olvasást nehezítő momentum, de a szöveget mégis – mivel az értelmezések keresztútjében áll – helyesírási korszerűsítés nélkül, betűhíven adom.

² VERES András, *Kosztolányi Ady-komplexuma*, Filológiai regény, Bp., Balassi Kiadó, 2012.

meg először. Kiss József lapja, A Hét (amelynek Kosztolányi belső munkatársa volt) rendszeresen támadta gúnyos-epés cikkeiben Adyt, Hatvany Lajost, a Nyugatot és a Holnapot [...]. Lehet, hogy *A Nagy Czethalhoz* címmel a Hét 1909. március 7-i számában (10. szám 169–170.) név nélkül megjelent glossza írója Kosztolányi. A szöveg újságkivágata Lédától került Révész Bélához, és ő jegyezte rá ceruzával Kosztolányi nevét mint szerzőét.³ Veres itt, forrásként, Rónai Mihály András egyik cikkére⁴ hivatkozik, majd, rámutatva Rónai bizonyos pontatlanságaira, így zárja a gondolatmenetet: „mégsem lehet kizárni, hogy Kosztolányinak köze volt a cikkhez”.⁵ Kosztolányi tehát gyanúba került, de szerzősége bizonyítatlan. Márpedig az amúgy is feszültségekkel terhelt Ady–Kosztolányi-viszony értelmezése szempontjából egyáltalán nem tét nélküli a kérdés, igen vagy nem.

A megoldás szerencsére egyáltalán nem olyan lehetetlen, mint ahogy Veres András megfogalmazásából sejtenénk. Egyrészt: Kosztolányi jelét, amelyet az „Innen-onnan” rovatban használt, már sikerült azonosítani, sőt glosszái azóta kötetben is megjelentek.⁶ Az ő jele nem a > jel volt, glosszái között a minket érdeklő írás nem is szerepel. Másrészt a > jelet Cholnoky László (Viktor öccse) már régen, 1917-ben azonosította,⁷ s írásából tudható, a > jel bátyja, Cholnoky Viktor jele volt *A Hét*-ben. Magam, ismervé Cholnoky László írását (amely egyébként a Cholnoky-irodalom egyik megkerülhetetlen darabja), jelazonosítására építve, számba is vettem a > jelű glosszákat. (A glosszairó Cholnokyt bemutató írásom az *Irodalomismeret* című folyóirat egyik közeli számában fog megjelenni.) Harmadrészt pedig ebben az Ady-ellenes glosszában vannak olyan jellemzők, amelyek intertextuális összefüggést teremtenek Cholnoky más szövegeivel.

Ez utóbbiakból egy példa. Az Ady-ellenes glossza, láttuk, arra a perspektíva-váltásra épül, amely a távcső megfordításakor áll elő. Az eszköz, amely addig fölnagyította, s így közel hozta a tárgyat, ha megfordítjuk, ha fordítva nézünk bele, kicsivé teszi a nagyot. A nagy cethalból kis hal, sőt (rücskös) „uborka” lesz. Ez az ötlet jellegzetes Cholnoky Viktor-ötlet, már egyik korai, veszprémi írásában is fölbukkan. A „Vadászati kis káté” című, Pelárgus néven jegyzett írása 1896. április 5-én jelent meg az általa szerkesztett *Veszprémi Hírlapban*. Ennek egyik, „Halászat czethalra” című rövid „fejezete” így hangzik: „Nagyon egyszerű [ti. a halászat]. Nem kell hozzá egyéb, mint egy látszó, meg egy uborkás üveg. Mikor a czethal jön, akkor a látszókat fogjuk és belenézzünk a megfordított végébe. Ezen át a czethal olyan kicsinynek látszik, mint egy uborka. Megfognak tehát és beletesszük az uborkás-üvegbe.” Nem kétséges, *A Hét* glosszája erre a régi, veszprémi ötletre épül, s a glossza és a „káté” közötti kapcsolat Cholnoky Viktor szerzőségét erősíti meg.

Nem Kosztolányi tehát a szerző, de az Ady–Cholnoky-viszony legalább annyira érdekes (s rekonstruálható) fejezete a magyar kulturális modernségnek, mint az Ady–Kosztolányi-viszony. Ám ez a szerzőségi probléma arra is fölhívja a figyelmet, hogy a magyar sajtótörténet-írás sok adóssága közt *A Hét* „névtelen”, csak jellel jelölt írásainak jelhasználata továbbra is a megoldatlan kérdések közt szerepel. S ez nem pusztán „filológiai” kérdés, a megfejtés nem pusztán egy-egy szerző életművét gyarapítaná (személyenként is) jelentős számú tétellel. De a sajtótörténeti folyamatok pontosabb érzékelése is ezen áll vagy bukik. A szerzőknek célszerű „láthatókká” válniuk.

LENGYEL ANDRÁS

³ VERES 2012, i. m. 37.

⁴ RÓNAI Mihály András, *Révész Béla hagyatéka és egyéb Ady-émlékek = Emlékezések Ady Endréről*, 3. köt., gyűjtötte, sajtó alá rendezte és magyarázatokkal kiegészítette Kovalovszky Miklós, Bp., Akadémiai Kiadó, 1987, 314, 240.

⁵ VERES 2012, i. m. 37.

⁶ KOSZTOLÁNYI Dezső, *Innen-onnan, Cikkek A Hétből (1908–1916)*, összeáll., szerk., bev. Lengyel András, Bp., Nap Kiadó, 2010. Az azonosításról l. a kötet bevezetőjét.

⁷ CHOLNOKY László, *Cholnoky Viktor = Nyugat*, 1917, 7. sz., 665.